

однозначним, воно породжує соціально-політичні, економічні, правові, психолого-педагогічні та етичні проблеми. Необхідно зазначити, що реалізація принципу гуманізму виконання і відбування покарання в умовах ізоляції засуджених – процес тривалий та неоднозначний. Вирішення цієї проблеми на сучасному етапі залежить від розроблення нової доктрини функціонування Державної кримінально-виконавчої служби України.

Список використаної літератури:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і доп.) / укл. і голов. ред. В.Т. Бусел. – К.; Ірпінь, 2005.
2. Конституція України від 28 черв. 1996 р. // ВВР України. – 1996. – № 30. – Ст. 141 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр/print1332838698986714>.
3. Кримінально-виконавчий кодекс України : науково-практичний коментар / Степанюк А.Х., Яковець І.С. ; за заг. ред. Степанюка А.Х. – Х., 2005.
4. Губенкова Е.В. К вопросу о дефинировании принципа гуманизма в виде отдельной статьи Уголовно-исполнительного кодекса Российской Федерации / Е.В. Губенкова // Вестник Астраханского государственного технического университета. – 2006. – № 5 (34). – С. 235-240.
5. Загальна характеристика Державної пенітенціарної служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kvs.gov.ua/peniten/control/main/uk/publish/article/628075>.
6. Байдаков Г.П. Реализация принципа социалистического гуманизма в процессе исправления и перевоспитания осужденных / Г.П. Байдаков, А.В. Шамис // Личность преступников и индивидуальное воздействие на них : сб. науч. тр. – М., 1989. – С. 90-100.
7. Добрынина М.Л. Гуманизация правового положения осужденных как основное направление реформирования уголовно-исполнительной системы / М.Л. Добрынина // Вестник Владимирского юридического института. – 2010. – № 4 (17). – С. 18-20.
8. Краинский Д.В. Материалы к исследованию истории русских тюрем в связи с историей учреждения Общества Попечительного о тюрьмах / Краинский Д.В. – Чернигов, 1912.
9. Канцерова Т.К. Нравственный аспект правоотношений при исполнении наказания / Т.К. Канцерова // Бизнес в законе. – 2007. – № 3. – С. 120-123.

Надійшла до редакції 14.12.2012

ШАБЛИСТІЙ В.В., кандидат юридичних наук
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

УДК 343.211

ІСТОРИЧНА БЕЗПЕКА ЛЮДИНИ: ВЧОРА, СЬОГОДНІ, ЗАВТРА

Визначено поняття історичної безпеки людини та окреслено можливі напрями подолання недовіри людей до всієї системи кримінальної юстиції в Україні.

Ключові слова: безпека людини, дійсність, кримінальний закон, правоохоронні органи.

Определенно понятие исторической безопасности человека и очерчены возможные направления преодоления недоверия людей ко всей системе уголовной юстиции в Украине.

Ключевые слова: безопасность человека, действительность, криминальный закон, правоохранные органы.

In the article certainly concept of historical safety of man and directions of overcoming the mistrust of people are outlined possible to all system of criminal justice in Ukraine.

Keywords: safety of man, reality, penal law, law enforcement authorities.

Конституція України проголосила, що держава сприяє консолідації та розвитку української нації, її історичної свідомості, традицій і культури, а також розвитку етнічної, культурної, мовної та релігійної самобутності всіх корінних народів і національних меншин України (ст. 11); що територіальний устрій України ґрунтується на засадах єдності та цілісності державної території, поєднання централізації і децентралізації у здійсненні державної влади, збалансованості і соціально-економічного розвитку регіонів, з урахуванням їх історичних, економічних, екологічних, географічних і демографічних особливостей, етнічних і культурних традицій (ст. 132).

Наведені положення Основного Закону свідчать, що свідомість українців та історичні особливості нашої країни посідають чільне місце у системі правового регулювання різних сфер су-

пільної діяльності. Історія свідчить про багатокілометрову територіальну розрізненість України, що не могло не відбитися на різних підходах (іноді діаметрально протилежних, аж до антагоністичних) до її розуміння та сприйняття кожним із нас. Враховуючи аполітичність справжніх наукових досліджень, ми умисно не будемо більше акцентувати увагу саме на цій складовій історії України. Пропонуємо подивитися на ці речі з дещо незвичних позицій.

Як зазначає В.О. Навроцький, переважна більшість опублікованих робіт з кримінального права, написаних з позитивістських позицій, полягають, в основному, в коментуванні чинного законодавства і безмежних пропозиціях щодо змін, доповнень, уточнень тих чи інших статей Кримінального кодексу України. Одночасно майже не аналізуються концептуальні кримінально-правові положення, тривають схоластичні спори. При вирішенні окремих аспектів, що стосуються злочинності і караності, дослідники постійно наштовхуються на невирішені загальні питання [1, с. 21].

Вважаємо, що одними з них є питання кримінально-правового забезпечення історичної безпеки людини та несприйняття об'єктивного ставлення у провину. Стосовно другого питання, то воно вимагає окремого дослідження, доцільність якого підтверджує наукова позиція В.А. Мисливого, що у теоретичному та практичному розумінні доктрина українського кримінального права повинна виходити із суб'єктивно-об'єктивного ставлення у злочинах, що обумовлено діалектичним взаємозв'язком цих органічно поєднаних у законодавстві кримінально-правових інститутів [2, с. 313], та О.І. Бойка, що суб'єктивне та об'єктивне ставлення є вигідним союзом, обов'язковими і взаємопов'язаними компонентами, котрі лише у своєму поєднанні пояснюють злочинну витівку, достойно обґрунтовують її переслідування і сприяють позитивним пенітенціарним результатам [3, с. 64-65].

Тому метою статті є визначення поняття історичної безпеки людини та спроба дослідити генезу недовіри людей до всієї системи кримінальної юстиції з тим, щоб окреслити можливі напрями її подолання.

Слід зазначити, що досягнення проголошеної мети ґрунтується на працях С.М. Алфьорова, М.І. Бажанова, О.М. Бандурки, Ю.В. Бауліна, О.І. Бойка, В.І. Борисова, В.К. Грищука, С.Ф. Денисова, О.О. Дудорова, В.П. Ємельянова, М.Й. Коржанського, П.С. Матишевського, М.І. Мельника, В.О. Навроцького, В.І. Осадчого, М.І. Панова, В.В. Сташиса, Є.Л. Стрельцова, В.Я. Тація, А.А. Тер-Акопова, В.П. Тихого, М.І. Хавронюка, Є.В. Фесенка, С.С. Яценка та ін.

Не применшуючи ролі будь-яких галузей права для нормального функціонування всіх суспільних утворень, слід зазначити, що головною метою їх існування та застосування є вирішення спорів. Якісно іншим є головне завдання наук кримінально-правової спеціалізації – встановлення істини.

У контексті історичної безпеки людини встановлення істини у кримінальній справі буквально означає повне, об'єктивне та всебічне встановлення всіх обставин, які мали місце у минулому. Більш того, подібне дослідження не передбачає будь-яких пропозицій щодо змін чи доповнень як до чинного КК України, так й до інших нормативно-правових актів.

Як слушно зазначає А.А. Тер-Акопов, будь-яка наука може успішно розвиватися за умови глибокого засвоєння нею своєї теоретичної спадщини, критичного осмислення і творчого застосування накопиченого досвіду, у нашому випадку – протидії злочинності. При цьому історична безпека – явище таке ж важливе, як й інші види безпеки людини [4, с. 231-233].

Враховуючи та повністю підтримуючи позицію В.К. Грищука стосовно того, що у будь-якій площині дослідження центральною фігурою, основним суб'єктом відповідальності є людина, і без неї не може існувати будь-який інший суб'єкт суспільних відносин, котрий являє собою ні що інше, як прояв самоорганізації людини (людей) в умовах цивілізованого суспільства [5, с. 7], пропонуємо визначити поняття історичної безпеки людини.

Великий тлумачний словник сучасної української мови термін «безпека» тлумачить як стан, коли кому-, чому-небудь ніхто, ніщо не загрожує [6, с. 43]. Це ж джерело прикметник «історичний» пропонує розуміти у кількох значеннях: 1) який існував у дійсності, відповідає реальній дійсності; невигадалий; 2) важливий для історії, який увійшов в історію; знаменний; 3) який висвітлює, відображає події з історії; в основу змісту якого покладено факти, події з історії; 4) який підходить до явищ із погляду їх виникнення та розвитку; який розглядає явища в зв'язку з конкретними умовами їх існування на різних етапах розвитку; який відображає, ви-

вчає що-небудь у його послідовному розвитку [6, с. 547].

Відтак, на підставі викладеного, історичну безпеку людини можна визначити як стан пізнання явищ із погляду їх виникнення та розвитку, що існували в дійсності та яким ніхто і ніщо не загрожує.

Отже, слідчий, прокурор чи суддя в межах одного чи декількох кримінальних проваджень на різних його стадіях вносять свій вклад у забезпечення історичної безпеки людини – встановлюють ту подію, яка мала місце у минулому. У випадку підтвердження факту вчинення злочину винувату особу притягують до кримінальної відповідальності, яку В.К. Гришук пропонує більш точно називати кримінально-правовою, розуміючи її як вид юридичної відповідальності, що становить собою реалізовану необхідність свідомого і добровільного використання людиною свого права, виконання обов'язку, дотримання заборони, що містяться у кримінально-правових нормах, а у випадку їх порушення – необхідність перетерплення порушником цих норм примусових заходів правового впливу, передбачених ними і застосовуваних компетентними органами держави у встановлених процесуальних і виконавчих законодавством формах [5, с. 652].

Що стосується впевненості уповноваженої посадової особи державного органу у точному перебігу події, що мала місце у минулому, слід пам'ятати про презумпцію невинуватості, яка включає серед інших і правило про тлумачення сумнівів щодо доведеності вини особи у вчиненні злочину. Дане правило є невід'ємною його частиною і полягає у розумінні таких сумнівів на користь обвинуваченої особи. Категорії «сумнів» і «впевненість» характеризують ставлення людини до наявності чи відсутності певної обставини [7, с. 15].

Як вважає В.Т. Нор, сумнів у наявності чи відсутності певної обставини, що підлягає встановленню (доказуванню), стимулює не пасивність зазначених органів, а скоріше їх активність у його нейтралізації за допомогою процесуальних дій. При цьому, звичайно ж, йдеться про сумнів обґрунтований, «розумний», а не надуманий чи нав'язаний якимись фантазіями [7, с. 24].

Незворотні процеси реформування всієї системи кримінальної юстиції України в першу чергу пов'язані із вступом в силу 19 листопада 2012 року нового Кримінального процесуального кодексу та вимагають від всіх судових, правоохоронних і правозахисних органів якісного переосмислення своєї діяльності. Особливо це стосується слідчих, які для провадження розслідування повинні будуть докладати максимум зусиль (нейтралізація сумнівів у наявності події злочину та винуватості конкретної людини у його вчиненні). По суті, слідча діяльність має стати однією з основних гарантій забезпечення безпеки всіх осіб, втягнутих в орбіту кримінального процесу. Разом з тим чи може слідчий, який постійно перебуватиме у стані страху, небезпеки, на належному рівні виконувати свої професійні обов'язки?

Причини цього питання можемо знайти у ст. 381-1 КК України, в якій встановлено відповідальність слідчого за систематичне невиконання письмових вказівок прокурора з розслідування кримінальної справи. На ще «невисохлі чорнила» нової статті посипалася критика від вчених та практиків щодо необхідності її негайної декриміналізації.

Так, О.І. Зінченко вважає, що на прикладі цієї законодавчої новели знову наочно видно, як некоректне, непродумане, дилетантське втручання у матерію кримінального права має своїм наслідком прийняття норми, яка у кращому випадку залишиться «мертвою», а в гіршому – викличе істотні проблеми в її застосуванні [8, с. 133]. Ще більш категоричну позицію займає з цього питання М.І. Колос, зазначаючи, що криміналізація бездіяльності слідчого, пов'язаної із систематичним умисним невиконанням письмових вказівок прокурора, є необґрунтованою і негативно впливатиме не лише на процесуальну діяльність слідчих у конкретних кримінальних провадженнях, а й на можливість формування якісного корпусу слідчих органів внутрішніх справ і служби безпеки, органами, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства і державного бюро розслідувань; ст. 381-1 КК, в редакції Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям КПК України» від 13 квітня 2012 р. № 4652-VI, підлягає декриміналізації [9, с. 111].

Наведене відображає лише один бік кримінально-правового забезпечення історичної безпеки людини – діяльність уповноважених суб'єктів на пізнання явищ із погляду їх виникнення та розвитку, що існували в дійсності та яким ніхто і ніщо не загрожує.

Що стосується пізнання взаємодії «суб'єкт злочину – потерпілий» (у випадку наявності останнього), то тут потрібно звернути увагу, що навіть найрозвиненіші та перевірені часом

системи правосуддя іноді дають збій.

Так, влітку 2012 р. світовій громадськості став відомий такий випадок. Американець Андре Девіс відсидів у в'язниці 32 роки, визнаний винним у звалтуванні і вбивстві трирічної дівчинки. Всі ці роки він знав, що невинен, але довести цього не міг. У 1980 р., коли його засудив суд присяжних, зробити аналіз ДНК було неможливо. І лише в 2004 р. Девіс подав прохання про перевірку виявленої на місці злочину сперми. Два поспіль негативних результати аналізів переконали суд у невинуватості Девіса. Його тут же звільнили з місця позбавлення волі. На момент арешту Девісу було 19 років. У в'язниці суворого режиму в штаті Іллінойс він провів більшу частину життя. Зазначимо, що американця визнали винним на підставі непрямих доказів і показань приятеля [10].

Встановлюючи всі обставини, що входять до предмета доказування у конкретному кримінальному провадженні, слід з ювелірною точністю ставитися до їх процесуального закріплення.

Враховуючи той факт, що основним суб'єктом правозастосування в Україні є ОВС, то саме від рівня правосвідомості та правової культури кожного працівника міліції залежить впевненість пересічного громадянина у власній безпеці, в тому числі й в історичній (в контексті адміністративного чи кримінального провадження).

Саме на цих аспектах неодноразово наголошує керівництво нашої держави (Президент В.Ф. Янукович: «...правоохоронці забезпечують захист громадян від злочинців, охорону прав і свобод людей, їх безпеку та власність. І чим краще це робить міліція, тим вищим є її авторитет. Чим ефективніше працюють органи внутрішніх справ, тим більше довіри громадян до держави» [11]).

Отже, історична безпека людини є не менш важливою, ніж інші її види. Сучасний стан кримінально-правового забезпечення історичної безпеки людини в цілому є достатнім, проте його оцінка з боку громадськості потребує покращення, що нерозривно пов'язано із необхідністю підвищення іміджу міліцейської професії.

Впевненість людини у точному встановленні події, яка мала місце у минулому, напряду залежить від кожного із нас – всі ми хочемо знати правду, а тому будь-які реформи треба починати із себе. Добросесність та здатність поступитися невеличкою частинкою власного егоїзму є першим кроком до розбудови правової держави із справжнім громадянським суспільством.

Список використаної літератури:

1. *Навроцкий В.* Уголовное право и уголовное законодательство: соотношение понятий / В. Навроцкий // *Право Украины*. – 2011. – № 9-10. – С. 21-25.
2. *Мисливий В.А.* Злочини проти безпеки дорожнього руху та експлуатації транспорту : монографія / В.А. Мисливий. – Д., 2004.
3. *Бойко А.И.* Преступное бездействие / А.И. Бойко. – СПб., 2003.
4. *Тер-Акопов А.А.* Безопасность человека: социальные и правовые основы / А.А. Тер-Акопов – М., 2005.
5. *Гришук В.К.* Філософсько-правове розуміння відповідальності людини : монограф. / В.К. Гришук. – Хмельницький, 2012.
6. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і доповн.) / голов. ред. В.Т. Бусел. – К., 2005.
7. *Нор В.Т.* Презумпція невинуватості як конституційна засада кримінального судочинства та її застосування в практиці Європейського суду з прав людини / В.Т. Нор // *Часопис національного університету «Острозька академія»*. – Серія «Право». – 2011. – № 1(3) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/e-journals/Choasp/2011_1/11nvtzpl.pdf.
8. *Зінченко І.О.* До питання щодо співвідношення понять «систематичність» і «повторність» злочинів / О.І. Зінченко // *Основні напрями розвитку кримінального права та шляхи вдосконалення законодавства України про кримінальну відповідальність : матеріали між нар. наук.-практ. конф., 11-12 жовтня 2012 р. / редкол. : В.Я. Тацій (голов. ред.), В.І. Борисов (заст. голов. ред.) та ін. – Х., 2012. – С. 129-133.*
9. *Колос М.І.* Бездіяльність слідчого: підстави і проблеми сучасної криміналізації / М.І. Колос // *Актуальні проблеми кримінального права, кримінального процесу та криміналістики : матеріали IV Міжнародної науково-практ. конф., присвяченої 95-річчю з дня народження проф. М.В. Салтевського (м. Одеса, 2 листопада 2012 р.)*. – Одеса, 2012. – С. 108-111.
10. *Американець ошибочно отсидел в тюрьме 32 года* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://tengrinews.kz/strange_news/amerikanets-oshibochno-otsidel-v-tyurme-32-goda-217141/.
11. Одним із визначальних критеріїв у діяльності міліції повинна стати оцінка її роботи громадською [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.mvs.gov.ua/mvs/control/main/uk/>.

Надійшла до редакції 10.12.2012

